

Izabela Kawecka

TURYSTYKA W PARKACH NARODOWYCH USA (PARK NARODOWY YOSEMITE) I POLSKI (TATRZAŃSKI PARK NARODOWY)

Zarys treści: Celem artykułu jest porównanie natężenia oraz zagęszczenia ruchu turystycznego w parkach narodowych Polski oraz Stanów Zjednoczonych. Omówiono system ochrony przyrody w USA i w Polsce. Szczegółowego porównania dokonano na przykładach Parku Narodowego Yosemite i Tatrzańskiego Parku Narodowego – przedstawiono tu przestrzeń turystyczną, zagospodarowanie oraz ruch turystyczny. Otrzymane wyniki wskazują, że bezwzględna wielkość ruchu turystycznego w parkach narodowych jest ponad 6-krotnie wyższa w Stanach Zjednoczonych niż w Polsce, ale w polskich parkach narodowych zagęszczenie ruchu turystycznego, a tym samym presja na przestrzeń parków, jest 11-krotnie wyższa niż w USA.

Słowa kluczowe: park narodowy, turystyka, Polska, USA, Tatrzański Park Narodowy, Park Narodowy Yosemite.

Key words: national park, tourism, Poland, USA, Tatra National Park, Yosemite National Park.

1. System obszarów chronionych w USA i w Polsce

Utworzenie pierwszego na świecie parku narodowego, Yellowstone, w dniu 1 marca 1872 r, zapoczątkowało rozwój systemu obszarów chronionych, który w USA obejmuje obecnie 388 jednostek silnie zróżnicowanych pod względem charakteru, zakresu ochrony i atrakcyjności turystycznej. Miejsca chronione (*sites*) wyznaczono nie tylko na podstawie walorów krajobrazowych i przyrodniczych, ale również z powodu ich wartości historycznej, archeologicznej czy rekreacyjnej, a także ich wyjątkowego znaczenia dla nauki. Ogólna powierzchnia chroniona obejmuje w USA 341,63 tys. km², czyli więcej niż terytorium Polski, jednak nie jest to dużo w stosunku do wielkości państwa, ponieważ stanowi tylko 3,7% jego obszaru (tab. 1). System parków narodowych w Stanach Zjednoczonych administrowany jest przez Służbę Parków Narodowych (National Park Service, NPS), która podlega Ministerstwu Spraw Wewnętrznych. Powstała ona w 1916 r. i stała się w USA centralną instytucją federalną, obejmującą swym zarządzeniem różne obszary chronione o charakterze przyrodniczym i historycznym.

Tab. 1 Obszary chronione a turystyka w USA i Polsce
Table 1. Protected areas and tourism in USA and Poland

Charakterystyka	Kraj	USA	Polska
Łączna powierzchnia chroniona (w ha)		34 163 468 (3,7% pow. kraju)	10 073 358 (32,2% pow. kraju)
Łączna powierzchnia parków narodowych (w ha)		21 027 671 (3% pow. kraju)	317 405 (1% pow. kraju)
Liczba parków narodowych		58	23
Liczba turystów w parkach narodowych rocznie		ok. 64 mln	ok. 10-11 mln
Liczba turystów na 1 ha parku		3,03	32,87

Źródło: *Statistical Abstract 2004* (2005), Partyka (2002), *Ochrona środowiska...* (2005).

Typy terenów zarządzanych przez NPS to: park narodowy, aleja narodowa, rezerwat narodowy, narodowy obszar rekreacyjny, rzeka narodowa, dzika i malownicza rzeka narodowa, narodowy szlak widokowy, narodowe wybrzeże morskie, narodowe wybrzeże jeziora, pomnik narodowy, narodowy park militarny, miejsce pamięci narodowej, narodowe pole bitwy, park narodowego pola bitwy, miejsce narodowego pola bitwy, narodowe miejsce historyczne, narodowy park historyczny, park. Parki narodowe sensu stricto to obecnie 58 jednostek, pokrywających w sumie powierzchnię ponad 210 tys. km² (ok. 2,3% powierzchni kraju).

W Polsce, wg danych GUS z 2005 r., powierzchnia wszystkich obszarów chronionych obejmuje 100,73 tys. km² – 32,2% pow. kraju (patrz tab. 1). W ustawie o ochronie przyrody z 2004 r. ustalono następujące formy ochrony przyrody: 1) parki narodowe; 2) rezerваты przyrody; 3) parki krajobrazowe; 4) obszary chronionego krajobrazu; 5) obszary Natura 2000; 6) pomniki przyrody; 7) stanowiska dokumentacyjne; 8) użytki ekologiczne; 9) zespoły przyrodniczo-krajobrazowe; 10) ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów. Istniejące dzisiaj 23 parki narodowe zajmują w tym systemie 3174,05 km², co stanowi zaledwie 1% powierzchni Polski. Parki narodowe to najwyższa forma ochrony przyrody w państwie, podlegająca bezpośrednio Ministerstwu Środowiska.

W Stanach Zjednoczonych tereny zarządzane przez Służbę Parków Narodowych są najczęściej odwiedzanymi miejscami turystycznymi. Świadczą o tym dane statystyczne corocznie publikowane przez Publiczne Biuro Statystyki w Denver (*Statistical Abstract*). W sumie w 2004 r. we wszystkich jednostkach znajdujących się pod jurysdykcją Służby Parków Narodowych zarejestrowano blisko 277 mln odwiedzin w celach rekreacyjno-turystycznych. Parki narodowe pierwotnie tworzone właśnie z myślą o ludziach szukających możliwości wypoczynku i kontaktu z przyrodą. Dopiero w 1964 r. ustawa zwana *Wilderness Act* wprowadziła w USA ścisłe, szczegółowe uregulowania, związane z pogodzeniem ochronnej funkcji parków z ich funkcją społeczno-rekreacyjną. Przeznaczała ona tereny cenne pod względem przyrodniczym, przede wszystkim lasy państwowe, na rezerваты przyrody oraz nakazywała parkom narodowym ocenę możliwości włączenia części ich powierzchni do systemu rezerwatowego, obejm-

mującego „obszary o charakterze dziewiczym i pierwotnym, nienaruszone wpływem przemysłu i osadnictwa”, w których zabroniona jest budowa stałych dróg, działalność handlowa, używanie wszelkich pojazdów motorowych i samolotów, zakładanie instalacji itp. (Kruczek 2002). Dzisiaj tereny te, zwane *wilderness*, stanowią rdzeń ochrony przyrody w Stanach Zjednoczonych, podlegając najbardziej rygorystycznym ograniczeniom dla turystów.

W Polsce parki narodowe skupiają najatrakcyjniejsze tereny przyrodnicze i większość z nich jest masowo odwiedzana. Powierzchnia parku narodowego podzielona jest jednak na obszary różniące się zastosowaniem odrębnych metod ochrony przyrody i tym samym różną dostępnością dla turystów. Wyróżnia się obszar ochrony ścisłej, czynnej i krajobrazowej. *Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody* określa zakres działań człowieka w poszczególnych obszarach ochrony. Ochrona ścisła oznacza całkowite i trwałe zaniechanie bezpośredniej ingerencji człowieka w stan ekosystemów, tworów i składników przyrody oraz w przebieg procesów przyrodniczych na obszarach objętych ochroną, a w przypadku gatunków – całoroczną ochronę należących do nich osobników we wszystkich stadiach ich rozwoju. Ochrona czynna polega na stosowaniu, w razie potrzeby, zabiegów ochronnych w celu przywrócenia naturalnego stanu ekosystemów i składników przyrody lub zachowania siedlisk przyrodniczych oraz siedlisk roślin, zwierząt lub grzybów; dopuszcza jednak ingerowanie w naturalne procesy przyrodnicze. Ochrona krajobrazowa obejmuje zachowanie cech charakterystycznych danego krajobrazu przy utrzymaniu gospodarczego użytkowania. W praktyce ten status nadaje się zwykle gruntom prywatnym w parku lub rezerwacie, a także terenom technicznym (drogi, parkingi, budynki itp.).

Porównując systemy obszarów chronionych USA i Polski można stwierdzić, że różnice w powierzchni parków narodowych w obu krajach tworzą odmienne warunki dla turystyki (tab. 1). Przy 31-krotnie większej powierzchni kraju, liczba parków narodowych w USA jest zaledwie 2,5 razy większa niż w Polsce. Średnia liczba turystów odwiedzających rocznie wszystkie parki narodowe w kraju jest także dużo większa w Stanach Zjednoczonych (ok. 6,5 razy więcej zwiedzających), jednak po jej przeliczeniu na 1 ha parku narodowego, zagęszczenie turystów okazuje się prawie 11 razy mniejsze niż w Polsce. Wynika to z dużej powierzchni parków narodowych w Stanach Zjednoczonych (67 razy większej niż w Polsce).

2. Turystyka w parkach narodowych USA i Polski

W 2004 r. zarejestrowano niemal 64 mln odwiedzin w parkach narodowych USA (tab. 2). Najczęściej odwiedzane parki to Great Smoky Mountains, położony w Apalachach, Grand Canyon, Cuyahoga Valley i Yosemite. Słynny PN Yellowstone jest dopiero na szóstym miejscu z prawie 2,9 mln odwiedzin.

W Polsce w ostatnich latach frekwencja turystów w parkach narodowych waha się w granicach 10-11 mln osób rocznie (Partyka 2002). Największe natężenie ruchu turystycznego notuje się corocznie w Tatrzańskim PN, najmniejsze w Narwiańskim PN. Monitorowanie ruchu turystycznego w polskich parkach narodowych odbywa się niejednolicie, przy pomocy różnych metod i nie zawsze w sposób ciągły, w całym

Tab. 2. Liczba turystów w najczęściej odwiedzanych parkach narodowych USA i Polski w 2004 r.
Table 2. Number of tourists in the most visited American and Polish national parks in 2004

Park narodowy	Powierzchnia [ha]	Liczba turystów na rok	Turyści na 1 ha
Great Smoky Mountains NP	211 155	9 167 046	43,41
Grand Canyon NP	492 665	4 326 234	8,78
Cuyahoga Valley NP	13 297	3 306 175	248,64
Yosemite NP	308 073	3 280 911	10,64
Olympic NP	373 383	3 073 722	8,23
Yellowstone NP	898 317	2 868 317	3,19
Tatrzański PN	21 164	2 662 000	125,77
Karkonoski PN	5 580	1 500 000	268,80
Woliński PN	10 937	1 400 000	128,00
Wielkopolski PN	7 584	1 200 000	158,22
Kampinoski PN	38 548	1 000 000	25,94

Źródło: opracowane na podst. *Statistical Abstract 2004* (2005), oraz *Ochrona środowiska...* (2005).

roku. Obecnie bilety wstępu ułatwiają monitoring, poza tym stosowane jest liczenie turystów na szlakach w sezonie letnim.

Porównując dane dotyczące liczby turystów w najczęściej odwiedzanych parkach narodowych USA i Polski (tab. 2), można zauważyć pewne prawidłowości. Największy ruch turystyczny, niezależnie od kraju, notowany jest w parkach górskich, położonych w pobliżu dużych aglomeracji miejskich oraz – w dalszej kolejności – w nadmorskich. W Polsce najczęściej odwiedzane parki to parki górskie: Tatrzański i Karkonoski, jeden nadmorski: Woliński i dwa położone w pobliżu dużych miast: Wielkopolski i Kampinoski. Spośród sześciu najczęściej odwiedzanych parków narodowych USA cztery są parkami górskimi (Great Smoky Mountains; Yosemite; Olympic; Yellowstone) a dwa zlokalizowane są w niewielkim oddaleniu od wielkich miast (Great Smoky Mountains, Cuyahoga Valley).

3. Krótka zarys historii dwóch parków narodowych: Yosemite i Tatrzańskiego

Pierwszą próbą stworzenia parku narodowego *sensu stricto* w Stanach Zjednoczonych była ochrona doliny Yosemite w górach Sierra Nevada w Kalifornii. W połowie XIX w. przybyli tu biali ludzie. Wkrótce miejsce to stało się sławne, ściągając malarzy i miłośników przyrody, których naciski doprowadziły do podpisania przez Abrahama Lincolna w 1864 r. ustawy przekazującej stanowi Kalifornia opiekę nad doliną „dla publicznego użytku, wypoczynku i rekreacji”. W ten sposób potrzeba ochrony doliny Yosemite oraz pobliskich lasów sekwojowych spowodowała utworzenie pierwszego nieformalnego parku narodowego. Nieco później, bo w 1890 r., zaangażowanie amerykańskiego przyrodnika Johna Muira doprowadziło ostatecznie do oficjalnego ogłoszenia Yosemite drugim z kolei (po Yellowstone) parkiem narodowym w Stanach Zjednoczonych.

Potrzebę ochrony Tatr dostrzeżono także już w XIX w.. Jednak dopiero w 1925 r. podjęto pierwsze próby utworzenia parku narodowego w Tatrach wspólnie z Czechosłowacją. Po II wojnie światowej w 1947 r. stworzono odrębną jednostkę administracyjną lasów Park Tatrzański. Tatrzański Park Narodowy powołano rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 30 września 1954 r. W 1993 r. parki polski i słowacki w Tatrach uzyskały status międzynarodowego rezerwatu biosfery „Tatry”.

4. Przestrzeń turystyczna Parku Narodowego Yosemite i Tatrzańskiego Parku Narodowego

Yosemite obejmuje obszar o powierzchni 3080,73 km² (por. tab. 3), co stanowi niemal tyle, ile łączna powierzchnia wszystkich parków narodowych w Polsce. Jest to teren górski, położony na wysokości od 600 do prawie 4000 m n.p.m. (kulminacja Mount Lyell – 3997 m n.p.m.), rozcięty gęstą siecią dolin polodowcowych. Miejscem skupiającym najszlenniejsze atrakcje turystyczne jest Dolina Yosemite, zawdzięczająca działalności lodowca swe płaskie dno i strome ściany o wysokości około 1600 m,

Tab. 3. Infrastruktura turystyczna w Parku Narodowym Yosemite i Tatrzańskim Parku Narodowym

Table 3. Tourism infrastructure in Yosemite National Park and Tatra National Park

Infrastruktura turystyczna	Park narodowy	
	YNP	TPN
Powierzchnia parku [ha]	308 073	21 164
Długość szlaków pieszych [km]	1300	245
Gęstość szlaków w m/ha	4,22	11,6
Schroniska	-	8
Schrony	-	1
Kampingi i miejsca biwakowe	7 – z domkami letnimi 13 – namiotowe	3
Ośrodki z domkami campingowymi, całoroczne	2	-
Domy wczasowe	-	14
Hotele	3	-
Nartostrady	10	38
Trasy narciarstwa biegowego	560 km	160 km
Kolejki linowe	-	1
Wyciągi narciarskie	5	4
Muzeum przyrodnicze	2	1
Ośrodek dydaktyczny	1	-
Centrum informacji	4	-
Szlaki rowerowe	20 km + drogi asfaltowe	(4 okresowo)
Szlaki konne *	+ (3 stajnie w PN)	+
Szlaki kajakowe *	+	-

* + oznacza występowanie infrastruktury, ale brak informacji o jej parametrach.

Źródło: Czocharński (2002), *Statistical Abstract 2004* (2005), *Yosemite* (2005).

poprzecinane licznymi wodospadami. W całej dolinie (ponad 11 km długości, ok. 1,5 km szerokości w najszerszym miejscu) znajdują się miejsca o niezwyklej sile przyciągania turystów, takie jak: wodospad Yosemite (739 m, piąty najwyższy na świecie), ogromne monolity granitowe El Capitan, Half Dome i Cathedral Rocks oraz wiele innych. Istnieje kilkadziesiąt form udostępniania parku dla gości, począwszy od turystyki pieszej i rowerowej, poprzez narciarstwo, jazdę konną, spływy kajakowe i pływanie, po jazdę na łyżwach i grę w golfa. Dzięki ustawie Wilderness Act z 1964 r., ponad 90% powierzchni Parku jest obszarem ścisłego rezerwatu, tzw. Wilderness. Nocleg na terenie rezerwatu w Parku Narodowym Yosemite wymaga uzyskania zezwolenia, wydawanego przez centra dla odwiedzających.

Tatrzański Park Narodowy obejmuje jedyne w Polsce góry typu alpejskiego, z deniwelacjami dochodzącymi do 1700 m, od ok. 800 m n.p.m. do prawie 2500 m n.p.m. (najwyższy szczyt Rysy 2499 m n.p.m.). Urozmaiconą rzeźbę Tatry zawdzięczają kolejnym zlodowaceniom, następującym w okresie ostatnich 500-10 tys. lat. Obecna powierzchnia Parku wynosi 21 164 ha, z czego ochroną ścisłą objęto 11 514 ha, czyli ponad 54% obszaru. Oficjalnie istnieje przeszło 50 różnych form udostępniania TPN: od turystyki pieszej, taternictwa i speleologii, przez narciarstwo zjazdowe, po skoki narciarskie i paralotniarstwo. Dopuszczono także okresowo ruch rowerowy. Jedną z najbardziej znanych atrakcji jest górski staw „Morskie Oko” wraz ze schroniskiem o tej samej nazwie. Równie licznie odwiedzane są doliny tatrzańskie, m.in. Chochołowska, Kościeliska, Suchej Wody, czy popularna baza wypadowa turystów w rejon Tatr Wysokich – Dolina Pięciu Stawów Polskich.

5. Zagospodarowanie turystyczne Parku Narodowego Yosemite i Tatrzańskiego Parku Narodowego

W Parku Narodowym Yosemite większość infrastruktury turystycznej, między innymi campingi, hotele, drogi, a nawet otwarte sztuczne lodowisko (czynne zimą), skoncentrowana jest w Dolinie Yosemite (tab. 3). W miejscu, gdzie od tysięcy lat żyli pierwotni mieszkańcy tych gór, m.in. Indianie Ahwahnee, powstało centrum historyczne Yosemite z pokazową wioską indiańską i muzeum etnograficznym oraz hotel Ahwahnee. W Dolinie działa wewnętrzna, darmowa komunikacja autobusowa i turyści namawiani są do pozostawiania własnych pojazdów na parkingach. Mimo to w sezonie letnim drogi Doliny przypominają ulice dużego miasta w godzinach szczytu. W obrębie i w pobliżu Doliny Park oferuje wiele atrakcji turystycznych, które ze względu na swój charakter wywierają poważną presję na dziką przyrodę. Należą do nich: pole golfowe Wawona, dwa baseny otwarte, kompleksy sklepów z pamiątkami, restauracje i bary oraz jeden kompleks narciarski Badger Pass Ski Area, do którego można dojechać z Doliny Yosemite w ciągu godziny parkowym autobusem i który obejmuje wyciągi dla narciarstwa zjazdowego oraz trasy dla narciarstwa biegowego.

Dla Parku taka ilość infrastruktury turystycznej stanowi duże obciążenie, jednak jej większość rozmieszczona jest na zaledwie ok. 10% jego powierzchni. Dolina Yosemite, przez cały rok zaludniona odwiedzającymi, stanowi ostry kontrast z pozostałą częścią Parku, której rozległość i wysokogórski charakter pozwalają nie zauważać przebywa-

jących w niej nielicznych wędrowców. Na obszarze tym istnieje około 1300 km szlaków pieszych, o średnim lub wysokim stopniu trudności, a turystyka rowerowa jest tu zabroniona. Są to główne powody, dla których Dolina Yosemite jest dla większości turystów jedynym miejscem odwiedzanym w Parku.

W niewielkim Tatrzańskim Parku Narodowym istniejąca infrastruktura turystyczna z trudem obsługuje ogromną liczbę turystów, mimo że całoroczna baza noclegowa jest dobrze rozwinięta i rozmieszczona na obszarze całego Parku. Składa się ona z 8 schronisk i 14 domów wczasowych, co jest stosunkowo dużą ilością w porównaniu do ogromnego Parku Narodowego Yosemite, gdzie działają tylko 3 hotele w dolinach i 9 ośrodków z domkami kempingowymi. Istotną presję na środowisko przyrodnicze wywiera, z powodu zwiększania ilości turystów docierających na szczyty, linowa kolej kabinowa działająca w TPN (w Yosemite nie ma ani jednej) oraz nartostrady, skoncentrowane w rejonie Kasprowego Wierchu, których Tatrzański Park Narodowy posiada prawie 4 razy więcej niż Yosemite. Takie zagęszczenie obiektów infrastruktury turystycznej, jak również niewielka powierzchnia Tatrzańskiego Parku Narodowego oraz duża ilość odwiedzających sprawiają, że przestrzeń turystyczna regionu Tatr osiąga stopień nasycenia do granic odczuwalności dyskomfortu w trakcie wypoczynku.

Różnice w rozmieszczeniu i strukturze obiektów turystycznych obu Parków wskazują, że w Parku Narodowym Yosemite przyroda gór Sierra Nevada na większości obszaru Parku jest lepiej chroniona przed negatywnym wpływem turystyki masowej. Ochronie tej sprzyja planowa koncentracja bazy noclegowej i gastronomicznej w Dolinie Yosemite, brak kolejek linowych wywożących turystów w górne partie gór, a także ograniczenie terenów narciarskich do jednego zwartej obszaru (Badger Ski Pass Area). Jednocześnie istniejąca i mocno rozwinięta infrastruktura turystyczna (hotele o wysokim standardzie, baseny, pole golfowe, lodowisko, itd.) wraz z towarzyszącymi jej drogami asfaltowymi, skoncentrowana na stosunkowo niewielkim obszarze, wywiera silną presję na środowisko Doliny.

Kolejną istotną różnicę w zagospodarowaniu turystycznym obu parków stanowi stopień przystosowania powszechnie odwiedzanych miejsc dla turystów niepełnosprawnych. Cała Dolina Yosemite, jak i większość innych parków w USA, posiada takie udogodnienia, jak specjalnie przystosowane autobusy transportu wewnętrznego, ścieżki i kładki umożliwiające poruszanie się na wózku inwalidzkim, bazę noclegową wyposażoną w odpowiednio skonstruowane urządzenia sanitarne itp. W TPN, podobnie jak w innych polskich parkach, przystosowanie dla potrzeb osób niepełnosprawnych w obiektach – nawet tych położonych w dolinach i dzięki temu dostępnych dla turystów niewykwalifikowanych – jest co najmniej niewystarczające.

6. Ruch turystyczny w Parku Narodowym Yosemite i w Tatrzańskim Parku Narodowym

Roczna wielkość ruchu turystycznego w TPN, średnia dla ostatniego dziesięciolecia, jest oceniana od 2,5 mln osób (Partyka 2002) do 3 mln osób (dane Ministerstwa Środowiska). Jest to najwyższa wartość wśród polskich parków narodowych, przewyższająca wskaźniki obciążenia ruchem turystycznym w osobach na hektar nie tylko

Tab. 4. Ruch turystyczny w Parku Narodowym Yosemite i Tatrzańskim Parku Narodowym
Table 4. Tourism in Yosemite National Park and Tatra National Park

Ruch turystyczny	Park narodowy	
	YNP	TPN
Powierzchnia parku [ha]	308 073	21 164
Liczba turystów w ciągu roku	3,3 mln	2,5-3,0 mln
Liczba turystów na 1 km szlaku	2 538	10 204
Liczba turystów na 1 ha	10,71	118,12

Źródło: Czochoński (2002), *Statistical Abstract 2004* (2005), *Yosemite* (2005).

inne obszary górskie w Europie (Czochoński 2002), ale także większość najczęściej odwiedzanych parków narodowych USA (tab. 2). Park Narodowy Yosemite, o niemal 15-krotnie większej powierzchni, odwiedza rocznie niewiele więcej turystów – ok. 3,3 mln. Istotnym czynnikiem wpływającym na wielkość ruchu turystycznego w obu parkach jest stopień rozwoju bazy noclegowej na otaczającym je obszarze. W przypadku Tatr, sąsiadują one z Podhalem, które jest jednym z największych regionów turystycznych w Polsce, posiadającym bardzo dużą liczbę miejsc noclegowych. Funkcjonowanie Tatrzańskiego Parku Narodowego w sąsiedztwie sprawia, że wycieczka do Parku jest często integralnym elementem wypoczynku dla turystów przebywających w regionie. W otoczeniu Parku Narodowego Yosemite baza noclegowa (hotele) jest także dobrze rozwinięta oraz przygotowana na przyjmowanie gości przybywających głównie w celu odwiedzenia Parku.

W TPN największy ruch turystyczny skupia się wzdłuż drogi z Palenicy Białczańskiej do Morskiego Oka – średnia dzienna wielkość dla sierpnia wynosi 12 500 osób (Czochoński 2002). Frekwencja turystyczna rozkłada się nierównomiernie – na sezon letni przypada do 80% odwiedzających, a na sezon zimowy ok. 20% – ale nawet zimą TPN rejestruje największy ruch turystyczny spośród wszystkich polskich parków. Najwięcej turystów odwiedza Park w sierpniu (26% frekwencji rocznej). Dodatkowe 1,2-2 milionów osób przejeżdża rocznie przez obszar TPN celem przekroczenia granicy polsko-słowackiej na Łysej Polanie (dane ze strony internetowej Tatrzańskiego Parku Narodowego: www.cyf-kr.edu.pl/tpn).

Przestrzeń Parku Narodowego Yosemite przekracza niemal 15-krotnie powierzchnię Tatrzańskiego Parku Narodowego, co mogłoby sugerować o tyle samo większy ruch turystyczny. Jednak przestrzenny rozkład infrastruktury, a tym samym dostępności parku dla odwiedzających świadczy, o znacznie mniejszej presji turystycznej występującej w Yosemite (tab. 3): łączna długość znakowanych szlaków jest tu 5-krotnie wyższa niż w TPN, a jednak średnia ilość osób na 1 km szlaku jest 4 razy mniejsza niż w Tatrach. Wynika to z liczby odwiedzających – w olbrzymim Yosemite notowanych jest rocznie tylko niewiele więcej odwiedzin (ok. 3,3 mln) niż w proporcjonalnie bardzo małym Tatrzańskim PN (do 3 mln). Drugą przyczyną jest większa gęstość i dostępność szlaków w TPN oraz względy przyrodniczo – wysokościowe: obszary Wilderness w Yosemite, stanowiące większość Parku, to trudne i odległe szlaki wysokogórskie, niedostępne dla turystów bez odpowiedniego przygotowania.

7. Podsumowanie i wnioski

Dla porównania turystyki w parkach narodowych w Polsce i Stanach Zjednoczonych wybrano dwa przykłady, które łączy wysokogórski charakter: Tatrzański Park Narodowy i Park Narodowy Yosemite. Mimo różnicy w ich powierzchni oraz wynikającego z niej różnego zagęszczenia infrastruktury turystycznej, przestrzenny rozkład ruchu turystycznego w obu Parkach wykazuje pewne podobieństwo. Największa presja turystyczna występuje w łatwo dostępnych, płaskich dolinach polodowcowych, które prowadzą od wejść w głąb Parków. Ta nierównomierność rozkładu przestrzennego ruchu turystycznego w przestrzeni Parków spowodowana jest w dużej mierze:

- dostępnością i łatwością poruszania się po poszczególnych szlakach,
- walorami przyrodniczymi oraz w pewnej mierze „sławą” niektórych atrakcji, które każdy turysta musi odwiedzić np. Morskiego Oka czy Wodospadu Yosemite,
- zagospodarowaniem turystycznym (dostępnością miejsc noclegowych, gastronomii, szlaków).

Oczywista jest także analogia w sezonowości – największe nasilenie ruchu turystycznego w obu Parkach występuje w okresie letnim, od maja do października, co związane jest bezpośrednio z trudną dostępnością terenów wysokogórskich w okresie zimowym, jak również z ogólnym nasileniem ruchu turystycznego w lecie.

W polskich parkach narodowych zagęszczenie ruchu turystycznego – w odniesieniu do wielkości kraju oraz powierzchni tych obszarów chronionych – jest dużo wyższe niż w Stanach Zjednoczonych. Tym samym presja infrastruktury i turystyki na przestrzeń i przyrodę polskich parków narodowych jest wielokrotnie silniejsza. Nadmierna frekwencja odwiedzających jest problemem od dawna znanym w wielu polskich parkach i powinna spowodować wprowadzenie takich regulacji i ograniczeń, dzięki którym możliwe będzie zachowanie równowagi pomiędzy dwiema głównymi funkcjami parków narodowych: ochroną dziedzictwa przyrodniczego oraz udostępnianiem dla rekreacji.

Literatura

- Czochoński, J. T., 2002, *Ruch turystyczny w Tatrzańskim Parku Narodowym* [w:] J. Partyka (red.), *Użytkowanie turystyczne parków narodowych*, OPN, Ojców, 385-404.
- Kruczek Z., 2002, *Turystyka w parkach narodowych Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej*, [w:] J. Partyka (red.), *Użytkowanie turystyczne parków narodowych*, Ojców, 469-482.
- Partyka J., 2002, *Turystyka w polskich parkach narodowych. Charakterystyka ogólna*, [w:] J. Partyka (red.), *Użytkowanie turystyczne parków narodowych*, OPN, Ojców, 143-154.
- Ochrona środowiska 2005*, 2005, Informacje i opracowania statystyczne GUS, Warszawa.
- Schullery P., 2001, *America's National Parks*, New York.
- Statistical Abstract 2004*, 2005, National Park Service, Public Use Statistic Office, Denver.
- Wilderness Act*, 1964, www.wilderness.net.
- www.cyf-kr.edu.pl/tpn
- www.mos.gov.pl
- www.nps.gov
- Yosemite*, 2005, www.nps.gov.

Tourism in national parks in the USA (Yosemite National Park) and in Poland (Tatra National Park)

Summary

The study compares tourism in national parks in the United States and in Poland, in terms of absolute numbers and density – tourists per 1 ha. A general characteristic of tourism in all American national parks and in all Polish national parks is followed by a study of tourism in Yosemite National Park and in Tatra National Park. Statistical data used in the article come from the Central Statistical Office and the Department of Environment (for Poland) and from the National Park Service and Public Use Statistic Office (for the USA), as well as from the author's field experience. The parks have been selected for the comparison because of their similar alpine character, regardless of the great disparity in their surface area. The comparison showed that although the absolute numbers of tourism intensity in national parks per year are more than 6 times higher in America than in Poland, the density of tourists per 1 ha, and, thereby the human pressure on parks' space – is 11 times higher in Poland than in the USA.

Izabela Kawecka
Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej
Uniwersytet Jagielloński
Kraków